

Litteraturöversikt

TITEL:

The Inheritance: America's Military After Two Decades of War

FÖRFATTARE:

Mara E. Karlin

FÖRLAG:

Brookings Institution Press, Washington, D. C., 2022

USA kan knappast göra som andra stora makter genom historien har gjort: dra lärdomar av sina katastrofala nederlag. Besegrat, präglad av bakslag på stridsfältet? Intervjuer med hundratalet nyckelpersoner visar på annat som skapat de problem för världens största krigsmakt mot vilka den här boken betraktar det amerikanska militära arvet två årtionden efter 9/11. Den kris författaren vill åskådliggöra och förhoppningsvis åtgärda är resultatet av bristen på otvetydiga framgångar i framför allt Irak och Afghanistan. Hon drar sig inte för att tala om brist på självförtroende och en alltför tydlig klyfta mellan militären och det civila samhället med dess ringa intresse och kunskap om militära förutsättningar.

Var står man med sina drönare, system med lång räckvidd, satsning på specialförband och inte minst den så kallade Powell doktrinen om att satsa totalt på att vinna sina krig? Den verkar utesluta annat, som diplomati och förmåga att nöja sig med begränsade framgångar, och detta när perspektivet är ett envig mot ett aggressivt allt starkare Kina och, efter Ukrainakriget, återigen den makt som utgår från Kreml. De krig man genomfört vållar en supermakt halsbränna, nu står

man med risken för hjärtslag. En bruten dialog med det amerikanska folket måste återupprättas, militären återfå tron på sin uppgift och tilltron till politikernas ledning.

Vårt att fundera över, när vi i Europa så tydligt litat på USA som räddaren i nöden.

TITEL:

Statsministermordet

FÖRFATTARE:

Hans-Gunnar Axberger

FÖRLAG:

**Norstedts, Livonia Print Ltd, Lettland
2022**

Utgångsläget var svårt, men ett statsministermord borde gå att klara upp. Den bedömningen genomsyrar Hans-Gunnar Axbergers bok, som måste ses som standardverket om Palmeutredningen. Vad som i februari 1986 hände på Sveavägen i Stockholm drabbade en "oförberedd och eftersatt" polisorganisation, medan högst ansvariga gömde sig på sina tjänsterum förlamad av en polischef betrodde av en statsledning utan insikt om bristerna och vilja att ställa till ansvar de som inte bevakat Olof Palme (och, nära tjugo år senare, Anna Lindh). Lägg till detta att inte heller vi i dåtidens medier i tid såg hur illa jobbet gjordes.

Vad författaren söker är inte svaret på vem mördaren var utan skälet till att man aldrig fann svaret. Själv jurist och huvudsekreterare i statens medborgarnas granskningskommision, finner han i sin analys något utöver alla farhågor: "villospår, rättsövergrepp, myndigheter i öppen konflikt, smuggling, olag-

lig avlyssning, privatspanande politiker och kriminella polischefer”.

Alltför mycket präglades av: går det, så går det. Som kulmen ser vi i boken nedläggningen sommaren 2020 av hela utredningen med påståendet att man hittat gärningsmannen men utan att kunna bevisa det. ”Det var den svenska rättsstatens slutliga kapitulation inför ett statsministermord den varken förmått förebygga eller utreda”. Orden isar.

TITEL:

Bakom och bortom järnridån: De sovjetiska åren och frigörelsen i Baltikum och Ukraina

FÖRFATTARE:

Li Bennich-Björkman

FÖRLAG:

Appell Förlag, Italgraf Media, 2022

Vi är, kanske slarvigt, vana att bunta ihop småstatsgrannarna på andra sidan havet som balter och, före Putins anfall, föga vana att till deras krets räkna med Ukraina med dess långt större befolkning. Författaren till denna bok, skytteansk professor i värtalighet och statskunskap vid Uppsala universitet, just granskar alla fyra i deras gemenskap av rådsrepubliker under sjuttio års sovjetiskt välde och samtidiga självständighet vid Sovjetunionens sammanbrott. Därmed har vi fått något så ovanligt och eftertraktat som en samlad forskarbild.

Mest finns inte oväntat att säga om hur Estland med grannskapet till Finland och influenserna därifrån kom att gentemot Moskva utvecklas ”pragmatiskt” med ett rikt humanistiskt klubbliiv som bidragit till ett lugnt framåtskridande. Lettland, med sitt för sovjetledarna strategiskt centrala läge, växte upp under hårdfört kommunistparti och samlande miljöhot och en lösning mer laddad och ekonomiskt präglad. Litauen,

katolskt med sin bakgrund som medeltida stormakt ihop med Polen, framstod tidigt som snarast en antiryisk satellitstat med en mer abstrakt samhällsdebatt. I detta liknade det Ukraina, som med Lvivs västliga arv, onda polska minne och Donbass ryska befolkning haft svårast att undgå konvulsioner och korruption.

Resultatet: tankeväckande och nyttigt, och nu med ett krig där tillförsikt bryts mot djup oro.

TITEL:

Kartans makt i krig och fred: Fältmätarna, det nya kriget och samhällelig utveckling 1805–1831

FÖRFATTARE:

Maria Gussarsson

FÖRLAG:

Nordic Academic Press, Lund, ScandBook Falun 2022

Med revolutions- och Napoleonkrigen allt större arméer föddes kraven på specialister för att förse militära staber med vad de behövde: underrättelser om fienden, rekognosering av vad som väntade längre fram, vägars beskaffenhet och framkomlighet, höjdkurvor för det moderna artilleriets batterier och deras räckvidder, allt sådant som kunde löpa samman i en anfallsplan för den fortsatta stridens förande. Utan kartan hade man gått på i blindo.

Bland dem som insöp detta på Europas stridsfält var Gustaf Wilhelm af Tibell, mångkunnig grundare av bl a den svenska krigsvetenskapsakademien och central gestalt i organisationen 1805 av en fältmätningsskär, det nog mest framsynta beslut som stackars Gustaf IV Adolf satte sitt namn under. Om hur de bortåt tjugotalet officerare som samlades här, deras insatser på våra sista slagfält, för officersutbildningen och faktiskt den

fortsatta samhällsutvecklingen föreligger en gedigen bok av en lektor i militärhistoria på Försvarshögskolan.

Allt vad vi idag utgår som självklart ”finns på kartan” har sitt ursprung i vad de med triangulering, astronomi och tidens vetenskapliga spetskunnande åstadkom det som lantmäteriet alltsedan 1600-talet småskaligt påbörjat. Personal hämtades också därifrån och bland akademiker, men det var yrkesofficerare som gav oss den nödvändiga grunden.

TITEL:

Från kadettår till beredskapsår: 23 officerare berättar

REDAKTÖR:

Adam Leismark

FÖRLAG:

Grå huset media, Europatryck Falun, 2022

---

124 aspiranter ryckte in på Karlberg i oktober 1917. 112 av dem tog sin examen i december 1918. Tjugo år senare var 70 procent kvar som yrkesofficerare. Efter, för nästan alla, femton år som subalterner, hade 63 av dem nått graden kapten/ryttmästare, och tre som gått till flyget blivit majorer. En av dem, Axel Ljungdahl, skulle sluta som chef för flygvapnet. Han framstår också som den drivande kraften bakom den stencil med 40 berättelser av 23 kolleger till 50-årsjubileet som återfunnits i gömmorna och nu getts ut som bok av en senare Karlbergskadett.

Vad dessa män, födda i slutet av 1800-talet och sedan årtionden ha gått ur tiden, lämnat efter sig är inte bara ytterligare en Karlbergsberättelse utan levande skildringar av livet som aspiranter före krigsskolan och efteråt, mer krävande, som subalterner vid infanteriskjutskolan, kavalleriskolan, AIHS, artilleriskjutskolan och GCI (mångas val).

Av framför allt intresse är hur de gavs en påfrestande roll när det svenska försvaret ställdes på krigsfot och den fem år långa beredskapstiden tog sin början, delvis improviserad och inte utan inslag av kaos. Från att ha skolats i försvar i slutan ordning, med en utbildning de ofta ifrågasatte, avkrävdes de nu att leda en ny tids krigsförband (bataljoner/divisioner) – för att senare, som generaler och regementschefer, ta tag i försvar mot atombomber. Hedras må de.

TITEL:

Looking for the Enemy: Mullah Omar and the Unknown Taliban

FÖRFATTARE:

Bette Dam

FÖRLAG:

Harper Collins Publishers, Indien, 2021

Mullah Omar, hade flytt till Pakistan, efter 9/11, besegrad av USA det dramatiska året 2001. Om detta var regimen i Kabul lika övertygad som amerikanerna: talibanernas mytomspunne ledare tryckte i sin landsflykt även sedan hans folk tre år senare rest upporsfanan på nytt. Inte överraskande att parterna visste lika, båda hade samma bild underblåst av minst nittioalet Afghanistanböcker utifrån samma imperieperspektiv. Bette Dam från Nederländerna tyckte annorlunda och fann att talibanhövdingen fram till 2013 stannat kvar i hemlandet i Zabolprovinsen, helt nära en amerikansk bas. Pinsamt för dem som trodde att de visste.

Hon är en av de unga reportrar som till skillnad från många manliga kolleger inte höll sig till västmaktthavarna utan sökte sina egna sanningar i de afghanska kretsar, de som förment ofarliga kvinnor avväpnade. Med en biografi över presidenten Karzai i bagaget ägnade hon otaliga resor och intervjuer att spåra upp vad som fanns av af-

ghanska källor om talibanledaren. Hennes bok, ursprungligen från 2019, ger vad som borde vara grunden – invånarnas egna erfarenheter. Vi får den säregna berättelsen om hur en körkortslös föga läs- och skrivfärdig högväxt profet i svart turban, sin rörelses andlige ledare, vann och förlorade

Idag härskar hans anhängare och driver hans förfärliga politik. Inför dem gick väst vilse.

TITEL:

Vargatider: Livet i Tyskland
efter Tredje rikets fall 1945–1955

FÖRFATTARE:

Harald Jähner

FÖRLAG:

Daidalos AB, övers fr tyska, ScandBook,
Litauen, 2022

Vi ser människor försöka hantera ett liv i umbäranden, förstörda bostäder, utan el, utan vatten. I dagens Ukraina låter europeiskt stöd dem ändå leva i tron på en seger. Ett mera totalt sammanbrott präglade livet för de överlevande i krigets besegrade

Tyskland, med året 1945 och tiden därefter realistiskt skildrade i denna grundliga framställning av en tysk journalist med tre kvarts århundrades perspektiv på förloppet. Ingen ömkade dem.

Tolv miljoner fördrivna, tio miljoner demobiliserade soldater och tio miljoner utbombade måste bringas samman till ett helt nytt samhälles medborgare. Boken beskriver hur det gick till, röjningsarbetet bland ruinerna, överlevandet genom stölder och svartabörsaffärer, familjers överlevnad med nedbrutna fäder och mödrar som lärt att hantera kriser utan motstycke; samtidigt, kanske mer oväntat, den återväckta livsaptiteten, erotiken, dansmanin, konserter, teater- och filmuppsving och efterhand en kulturdebatt och dispyt om konstformer.

Till det måste läggas majoritetens oförmåga att känna någon som helst personlig skuld för begångna massmord i det tyska folkets namn. Det skulle dröja till 1968-åren och ungdomars värderingsbehov innan något ansvar utkrävdes av en äldre generation. En valutareform 1948 lade ny grund för där vi är idag med EU med behov av stöd med återvunnen tysk präktighet.

Böckerna är anmälda av Olof Santesson.